

Таҳлил учун тупроқ намуналари «Методы агрохимических, агрофизических и микробиологических исследований в плодородных хлопковых районах» (1963) усуллари бўйича олинган.

Гумус микдори И.В.Тюрин усулида (ГОСТ-26213); нитрат азоти-ион селектив усулида, ГОСТ-13496-10; умумий азот, фосфор ва калий битта намунада И.М.Мальцева, Л.П. Гриценко усулида; ҳаракатчан фосфор 1% аммоний карбонат эритмасида Б.П.Мачигин усулида; алмашинувчан калий оловли фотокалориметрда П.В.Протасов усулида; сувда эрийдиган тузлар ва қуруқ қолдиқ умумий қабул қилинган услубда, ГОСТ-26423-85, рН сувли сўримда потенциометр ёрдамида аниқланган.

Дала шароитида тупроқнинг зичлиги 500 см³ цилиндр ёрдамида Качинский усули бўйича; солиштира массаси пикнометрик усулида; тупроқнинг ғоваклиги ҳисоблаш усулида; тупроқнинг сув ўтказувчанлиги Качинский усулида бажарилган.

Дала ва лаборатория тажрибалари Бутунроссия Ўсимликшунослик илмий-тадқиқот институти услубий қўлланмаси (1985) асосида амалга оширилган. Фенологик кузатувлар ва биометрик таҳлиллар эса Қишлоқ хўжалик экинлари навларини синаш давлат комиссиясининг услубий қўлланмаси (1989) бўйича олиб борилган. Ўсимликнинг ўсиши, ривожланишини ўрганиш уруғларни дала унвчанлиги ва ўсимликларни туп қалинлиги: униб чиққанда ва ҳосилни йиғиштиришдан олдин тоқ қайтариқларда доимий кузатиш олиб бориладиган 0,5 м² майдончаларда, пайкалчани диоанали бўйича жойлашган 3 та жойида ҳисоблаб борилган.

Тадқиқот натижалари. Рижик ўсимлиги шохларининг шаклланишига экиш усуллари ва бошқа омиллар таъсир кўрсатади. Зич экилганда пояси юқори қисмидан 5-6 та ён шохлар ҳосил қилади ва сийрак экилганда эса тупроқдан 3-5 см юқорида шохланади.

Олиб борилган тадқиқотларимизда шохлар сони 10 октяб-

рда 8 млн.дона уруғ ҳисобида экилганда 1 туп ўсимликдаги шохлар сони "Пензяк" навида 7,5 та, "Карат" навида ўртача 7,8 тани ташкил этди (1-расм).

10 млн.дона уруғ ҳисобида экилганда 1 туп ўсимликдаги шохлар сони "Пензяк" навида 6,6 та, "Карат" навида ўртача 7,0 та, 12 млн.дона уруғ ҳисобида экилганда 1 туп ўсимликдаги шохлар сони "Пензяк" навида 5,2 та, "Карат" навида ўртача 5,5 та, 14 млн.дона уруғ ҳисобида экилганда 1 туп ўсимликдаги шохлар сони "Пензяк" навида 4,7 та, "Карат" навида ўртача 5,0 та ни ташкил этди.

Тадқиқотларда шохлар сони 20 октябрда 8 млн.дона уруғ ҳисобида экилганда 1 туп ўсимликдаги шохлар сони "Пензяк" навида 6,9 та, "Карат" навида ўртача 7,1 та, 10 млн.дона уруғ ҳисобида экилганда 1 туп ўсимликдаги шохлар сони "Пензяк" навида 6,3 та, "Карат" навида ўртача 6,5 та, 12 млн.дона уруғ ҳисобида экилганда 1 туп ўсимликдаги шохлар сони "Пензяк" навида 5,0 та, "Карат" навида ўртача 5,2 та, 14 млн.дона уруғ ҳисобида экилганда 1 туп ўсимликдаги шохлар сони "Пензяк" навида 4,6 та, "Карат" навида ўртача 4,7 та ни ташкил этди.

Тадқиқотларда шохлар сони 1 ноябрда 8 млн.дона уруғ ҳисобида экилганда 1 туп ўсимликдаги шохлар сони "Пензяк" навида 6,1 та, "Карат" навида ўртача 6,2 та, 10 млн.дона уруғ ҳисобида экилганда 1 туп ўсимликдаги шохлар сони "Пензяк" навида 5,5 та, "Карат" навида ўртача 5,6 та, 12 млн.дона уруғ ҳисобида экилганда 1 туп ўсимликдаги шохлар сони "Пензяк" навида 4,7 та, "Карат" навида ўртача 4,8 та, 14 млн.дона уруғ ҳисобида экилганда 1 туп ўсимликдаги шохлар сони "Пензяк" навида 4,4 та, "Карат" навида ўртача 4,5 та ни ташкил этди.

Хулоса шуки, Республиканинг жанубий минтақаси шароитида рижик ўсимлиги навларининг 1 туп ўсимликдаги шохлар сонига экиш меъёр ва муддатлари таъсир кўрсатади ва экиш муддатларининг кечикиб бориши ҳамда экиш меъёрларининг ошиб бориши 1 туп ўсимликдаги шохлар сонининг камайиб боришига олиб келади.

АДАБИЁТЛАР:

1. Buyankin V. I., Prakhova T. Ya. Camelina oilseed (Camelina sp. (L). Volgograd: LLC «SPHERE», 2016. - 116 p.
2. Turina E. L., Kulnich R. A., Molar S. A. Peculiarities of cultivation of Camelina sylvestris in Crimea / Taurida Herald of agricultural science. 2016. -№ 4 (8). P. 63-71.
3. Ryabtseva N. A. Opportunities of cultivation of Camelina sylvestris Waller in the Rostov region // Agriculture, forestry and water management. 2015. № 1 (40). P. 14-17.
4. Bryan R. Moser Camelina (Camelina sativa L.) oil as biofuel feedstock: Golden opportunity or false hope? // Lipid Technology. 2010. - № 12. Vol. 22. P. 270-273. (DOI 10.1002/lite. 201000068).

UO'T: 635.153.631.5

BRYUSSEL KARAMI NAV NAMUNALARINING BIOMETRIK KO'RSATKICHLARI

N.J.Nurmatov, q.x.f.d.,

N.A.Xudoyberdiyeva, magistrant,

Termiz agrotehnologiyalar va innovatsion rivojlanish instituti.

Annotation. This article describes the results of the research on the biometric indicators of Brussels sprout varieties and the selection of varieties suitable for the soil and climate conditions of Surkhondaryo region.

Key words: brussels sprouts, plant height, leaf weight, total biomass of the variety, vegetative mass.

Qishloq xo'jaligi ekinlaridan yuqori hosil olishning asosiy shartlaridan biri to'g'ri nav tanlash hisoblanadi. Shu bilan birga, ma'lum bir hududning tuproq-iqlim sharoitiga mos navlarni

tanlash yer, moddiy-texnik va mehnat resurslaridan ratsional foydalanish imkonini ham beradi.

Qishloq xo'jalik ekinlari navlarining xususiyatlarini namoyon

Bryussel karami navlarining biometrik ko'rsatkichlari

Nav nomi	O'simlik balandligi, sm	Tashqi o'zak diametri, sm	O'simlik yer ustki qismi vazni, g	Bitta o'simlikdagi burglar vazni, g
Gerkules 1342	61,6	4,5	5216,5	2594,6
Vinogradnaya grozd	65,2	4,0	5886,2	2848,7
Sapfir	60,2	3,7	5035,6	2381,2

qilish imkoniyati aksariyat hollarda aniq bir mintaqaning tuproq-iqlim sharoitiga bog'liq bo'ladi. Ma'lum bir mintaq iqlimiga moslasha olgan navlarga ijobiy natija berishi mumkin. Mamlakatimizda bryussel karami ustida ilmiy tadqiqot ishlari deyarli olib borilmagan. O'zbekiston Respublikasi hududida ekish uchun tavsiya etilgan qishloq xo'jaligi ekinlari davlat reyestrda bryussel karamining bironta ham nav namunasi kiritilmaganligi ham buni tasdiqlaydi. Shuni hisobga olgan holda biz bryussel karamining Surxondaryo viloyati tuproq-iqlim sharoitiga mos navlarini tanlash maqsadida tadqiqotlar olib bordik.

Tadqiqotlarimiz obyekti bo'lib, bryussel karamining "Gerkules 1342" va "Vinogradnaya grozd" va "Sapfir" navlari xizmat qildi.

Tadqiqotlar metodika polevogo opyta v ovohevodstve (pod red. Litvinova S.S. M., 2011), "Sabzavotchilik, polizchilik va kartoshkachilikda tajribalar o'tkazish metodikasi" (Azimov B.J., Azimov B.B., 2002), "Методологические указания по экологические иститания овощных культур" (M., VNISSOK, 1987), "Методика полевого опыта" (Dospexov B.A., 1985) uslubiy ko'rsatmalar asosida olib borildi.

Sabzavot ekinlarining hosildorligi aksariyat hollarda ularning biometrik ko'rsatkichlariga bog'liq bo'ladi. Tadqiqotlarimiz davomida o'simlik bo'yining uzunligi, o'simlikning yer ustki qismi vazni, jumladan bitta o'simlikdagi barglar vazni, tashqi o'zak diametri kabi biometrik ko'rsatkichlar o'rganildi.

Bryussel karamida o'simlik bo'yining balandligi katta ahamiyatga ega. Chunki osimlik gabitusi, mahsuldor qismining balandligi va yetishtirish texnologiyasining ayrim elementlari ushbu ko'rsatkichga bog'liq bo'ladi.

Tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatdiki (1-jadval), "Gerkules 1342" va "Vinogradnaya grozd" navlarida o'simlik bo'yi ko'rsatkichi bir-biridan katta farq qilmadi va mos ravishda 68,6 va 64,2 sm ni tashkil qildi.

Tashqi o'zak diametri ko'rsatkichi bo'yicha "Vinogradnaya grozd" navi yaxshiroq ko'rsatkichga ega bo'ldi 4,0 sm ni tashkil qildi. "Gerkules1342" navida esa tashqi o'zak diametri 4,5 sm ga teng bo'ldi.

Navning umumiy biomassasiga qarab uning organik moddalarni yig'ish imkoniyatini aniqlash mumkin. "Vinogradnaya grozd" navida vegetativ massa 5886,2 g ni tashkil etdi va "Gerkules 1342" va "Sapfir" navlarida mos ravishda 5216,5 g va 5035,6 g ni tashkil qildi.

Bitta o'simlikdagi barglar vazni ko'rsatkichi bo'yicha eng yuqori ko'rsatkich "Vinogradnaya grozd" navida qayd etildi va 2848,7 g ni tashkil qildi. "Gerkules1342" va "Sapfir" navlarida ushbu ko'rsatkich mos ravishda 2594,6 g 2381,2 g ga teng bo'ldi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, "Gerkules 1342" va "Vinogradnaya grozd" navlari aksariyat biometrik ko'rsatkichlari bo'yicha ustunlikka ega bo'lsada nisbatan kechpishar navlar hisoblanganligi uchun ushbu navlar ertachi muddatlarda ekilganda karambosh hosil qilish fazasi yozning jazirama issiq kunlariga to'g'ri kelib qolganligi tufayli sifatli va yuqori hosil olish imkonini bermaydi. Ushbu navlarni qish oldidan ekish maqsadga muvofiq hisoblanadi. "Sapfir" navi esa biometrik ko'rsatkichlari birmuncha past bo'lishiga qaramasdan ertapishar nav bo'lganligi sababli karambosh hosil qilish fazasi nisbatan salqinroq muddatlarga to'g'ri keladi va Surxondaryo viloyati sharoitida ertachi muddatda ekish uchun tavsiya etiladi.

ADABIYOTLAR:

1. Azimov B.J., Azimov B.B., Sabzavotchilik, polizchilik va kartoshkachilikda tajribalar o'tkazish metodikasi. T. 2002. – B. 176-178.
2. Dospexov B.A. Metodika polevogo opyta , 5-e izd-e, M.: Agropromizdat, 1985. - 351 s.
3. Metodika polevoga opyta v ovoshevodstve (pod red. Litvinova S.S.) M., 2011. – 648 s.
4. Metodicheskie ukazaniya po ekologicheskomu ispytaniyu ovoshnyx kultur. M. - VNISSOK. - 1987. - Chast I. - 123 s.

UO'T: 635.153.631.5

BRYUSSEL KARAMI NAV NAMUNALARIDA FENOLOGIK FAZALARNING DAVOMIYLIGI

N.J.Nurmatov, q.x.f.d.,

N.A.Xudoyberdiyeva, magistrant,

Termiz agrotexnologiyalar va innovatsion rivojlanish instituti.

Annotation. The article presents the results of studies on the duration of the development phases of Brussels sprouts and the selection of varieties suitable for the soil and climate conditions of southern Uzbekistan. As a result of our research, it became clear that it is appropriate to plant relatively early varieties of Brussels sprouts in the hot climate of Surkhondaryo region. The reason is that early varieties have the opportunity to produce cabbage before the onset of hot summer days.

Key words. Brussels sprouts, development phases, variety, sprouting, productivity, variety selection.